

**Bruxelles, 30 septembrie 2024
(OR. en)**

13797/24

LIMITE

**JAI 1421
FREMP 368
AG 159
POLGEN 128
JUSTCIV 159**

NOTĂ

Sursă:	Președinția
Destinatar:	Comitetul Reprezentanților Permanenți / Consiliul
Subiect:	Promovarea accesului la justiție în contextul statului de drept și al competitivității

În vederea Consiliului JAI din 11 octombrie 2024, se pune la dispoziția delegațiilor, în anexă, nota sus-menționată a președinției.

Promovarea accesului la justiție în contextul competitivității și al statului de drept

Accesul la justiție este un drept fundamental și un element esențial al statului de drept. Articolul 19 din Tratatul privind Uniunea Europeană obligă statele membre să stabilească căile de atac necesare pentru a asigura o protecție jurisdicțională efectivă în domeniile reglementate de dreptul Uniunii și încredințează instanțelor naționale responsabilitatea de a asigura controlul jurisdicțional în cadrul juridic al UE. Accesul la justiție se referă la capacitatea persoanelor, a întreprinderilor și a comunităților de a preveni conflictele și de a obține o soluționare efecace, corectă, echitabilă și în timp util a nevoilor lor juridice și legate de justiție¹. El permite persoanelor fizice și juridice să se protejeze de încălcări ale drepturilor lor, să remedieze prejudicii civile, să tragă la răspundere puterea executivă și să se apere în cadrul procedurilor judiciare.

În același timp, sistemele judiciare efecace și accesibile sunt esențiale pentru îmbunătățirea climatului de investiții și a sustenabilității creșterii pe termen lung și, ca urmare, contribuie la competitivitate, în concordanță cu obiectivele prezentate în raportul Draghi². Acest fapt este relevant mai ales în ceea ce privește posibilitățile juridice pentru operatorii economici de dimensiuni diferite și litigiile în care sunt implicate întreprinderi.

În ultimii ani au avut loc discuții valoroase despre accesul la justiție în cadrul Consiliului Justiție și Afaceri Interne, axate în principal pe accesul persoanelor fizice la sistemul judiciar. În acest context, miniștrii au desfășurat schimburi de opinii cu privire la aspecte importante cum ar fi accesul la avocați, formarea judecătorilor, obstacolele în calea accesului la justiție pentru persoanele vulnerabile și asistența judiciară. Pe baza învățămintelor desprinse în urma acestor dialoguri și fără a pune la îndoială importanța primordială a eliminării obstacolelor din calea accesului la justiție al persoanelor fizice, președinția ungară consideră că este oportun să se introducă o nouă perspectivă prin analizarea modului în care poate fi asigurat accesul la justiție pentru operatorii economici cu mai puține resurse și mijloace financiare, în special pentru IMM-uri.

IMM-urile se confruntă adesea cu o sarcină disproporționată atunci când se găsesc în situația unor litigii cu întreprinderi mai mari sau cu autorități și organisme publice, inclusiv în situații transfrontaliere, din cauza resurselor limitate, a pozițiilor de negociere mai slabe și a costurilor ridicate asociate acțiunilor în justiție. Întreprinderile mici, micro- sau nanoîntreprinderile și chiar consumatorii întâmpină dificultăți în a recurge la sistemul judiciar, în principal pentru că nu au timp, experiență, din cauză că le este teamă sau că nu știu dacă problema cu care se confruntă este „juridică” sau nu, precum și din cauza obstacolului intimidant la prima vedere pe care îl presupune angajarea unui avocat. În acest context, asigurarea accesului echitabil al IMM-urilor la justiție devine atât o chestiune de echitate, cât și o strategie de consolidare a competitivității lor, precum și a competitivității globale a UE și a statelor sale membre.

Pentru a se asigura că accesul la justiție este garantat echitabil și eficient tuturor, asigurând simultan condiții de concurență echitabile pentru toți actorii economici, este important să se creeze un mediu juridic care să nu impună o sarcină disproporționată și nesustenabilă nici celor care caută să li se facă dreptate, nici sistemului judiciar în ansamblu. În acest scop, măsurile și legislația specifice pot ajuta instanțele să se concentreze în primul rând asupra cazurilor în care procedurile judiciare nu pot fi evitate sau în care litigiile nu pot fi soluționate prin alte mijloace care sunt mai efeciente și mai favorabile pentru toate părțile implicate.

¹ Recomandarea Consiliului OCDE privind accesul la justiție și sistemele de justiție centrate pe oameni. La 18 iunie 2024, UE și-a anunțat decizia de a adera la recomandare.

² Viitorul competitivității europene: raport prezentat de Mario Draghi, 9 septembrie 2024.

Asigurarea accesului egal la informațiile juridice relevante pentru exercitarea dreptului de acces la justiție este o condiție prealabilă esențială pentru crearea unui astfel de mediu. Este esențial ca, chiar înainte de inițierea oricărei proceduri judiciare, toate părțile interesate să își cunoască drepturile și posibilitățile legale și să fie în măsură să ia o decizie în cunoștință de cauză în legătură cu oportunitatea și cu modul de exercitare al acestora într-o anumită situație. Dreptul de acces la justiție poate fi exercitat cel mai eficient dacă persoanele interesate cunosc evaluarea juridică a situației, legislația aplicabilă și pot evalua satisfăcător modalitatea optimă de a-și exercita drepturile. În această privință, transparența, claritatea și accesibilitatea legislației UE și a celei naționale, inclusiv interpretările juridice din jurisprudență și explicațiile actelor juridice, sunt deosebit de importante. Legislația și jurisprudența ar trebui publicate în baze de date accesibile publicului și interoperabile într-un format prelucrabil automat. Un astfel de acces cuprinzător la legislație și jurisprudență ar permite utilizarea pe scară largă a instrumentelor de IA, sprijinind întreprinderile din domeniul tehnologiei juridice din UE și făcându-le mai competitive.

În contextul mai concret al întreprinderilor, este posibil ca IMM-urile să nu dispună de cunoștințele și resursele juridice necesare pentru a naviga în sisteme juridice complexe, ceea ce le dezavantajează atunci când se confruntă cu întreprinderi mai mari sau cu autorități publice care au echipe juridice specializate. Complexitatea procedurilor judiciare și inaccesibilitatea informațiilor juridice le pot împiedica să își înțeleagă drepturile și obligațiile, ceea ce le îngreunează interacțiunea eficientă cu sistemul judiciar. Această lipsă de transparență și previzibilitate accentuează dezechilibrul de putere existent între întreprinderile mai mici și actorii de pe piață mai puternici, inclusiv autoritățile publice, în special atunci când își desfășoară activitatea transfrontalier. Simplificarea procedurilor judiciare, ameliorarea accesului la informații juridice și menținerea la un nivel rezonabil a costurilor ar permite IMM-urilor să utilizeze sistemul judiciar într-un mod mai eficient. Platformele digitale care oferă resurse juridice ușor de înțeles și instrumente cu funcție de căutare pentru public sau destinate celor cu resurse reduse pot contribui la reducerea barierelor generate de complexitatea juridică.

Așa cum s-a discutat la Consiliul JAI informal din iulie, aplicațiile bazate pe IA din statele membre pot ajuta nu numai cetățenii care au nevoie de consiliere juridică, ci și IMM-urile să facă față complexității legislației. Aceste aplicații pot oferi utilizatorilor capacități de căutare avansată și soluții de tip robot de chat pentru a le sprijini cercetările juridice. În plus, ele pot oferi soluții transparente pentru gestionarea complexă a cauzelor prin descrieri detaliate ale cauzelor și ghiduri juridice, precum și prin asigurarea accesului la conținutul altor baze de date publice, inclusiv la linkuri către legislație, jurisprudență, precum și la aplicații care facilitează inițierea sau soluționarea procedurilor judiciare. În același timp, întrucât aplicațiile IA din aceste domenii sunt considerate ca prezentând un grad ridicat de risc, acest lucru trebuie realizat în deplină transparență în ceea ce privește capacitățile și limitele unor astfel de instrumente, care sprijină judecata umană, dar nu o înlocuiesc. În acest domeniu există deja o serie de bune practici în statele membre și la nivelul UE, inclusiv portalul european e-justiție, care a fost desemnat ca ghișeu unic pentru informații juridice pentru cetățenii și întreprinderile din UE. Portalul oferă o gamă largă de informații valoroase privind dreptul, jurisprudența, procedurile judiciare și registrele statelor membre ale UE. Sistemul de interconectare a registrelor comerțului (BRIS) este un exemplu de interconectare a registrelor la nivelul UE. El oferă acces la informații despre toate întreprinderile din UE. În viitor, portalul e-justiție va găzdui și un punct de acces electronic pentru proceduri transfrontaliere digitalizate în beneficiul cetățenilor, al practicienilor din domeniul dreptului și al întreprinderilor. Aceste practici și instrumente ar putea servi ca bază pentru o și mai mare ameliorare a accesibilității, clarității și transparenței cadrului juridic aplicabil. Nu ar trebui să trecem cu vederea nici sistemul e-CODEX, o componentă esențială a cooperării judiciare digitale în Europa, care este un model remarcabil de interoperabilitate.

La punerea în aplicare a Regulamentului privind inteligența artificială, este esențial să se exploreze posibilele aplicații din sectorul judiciar, unde instrumentele de IA pot automatiza semnificativ procesele, ținând seama de faptul că, deși utilizarea instrumentelor IA poate sprijini puterea decizională a judecătorilor sau independența judiciară, aceasta nu ar trebui să le înlocuiască: deciziile finale trebuie să rămână o activitate umană. O astfel de aplicație ar putea fi soluționarea alternativă online a litigiilor între întreprinderi, care ar fi deosebit de benefică pentru IMM-uri.

Promovarea utilizării voluntare a soluționării alternative a litigiilor (SAL) este un alt instrument important de stimulare a accesului efectiv la justiție prin reducerea, în același timp, a sarcinii asupra sistemului judiciar. Mecanismele SAL sunt concepute pentru a oferi o modalitate mai rapidă și mai eficientă din punctul de vedere al costurilor de soluționare a litigiilor fără a trece prin sistemul judiciar oficial. SAL oferă și o mai mare flexibilitate în adaptarea soluționării litigiilor la nevoile părților implicate. Tabloul de bord privind justiția în UE examinează periodic modul în care statele membre promovează utilizarea voluntară a metodelor alternative de soluționare a litigiilor. Figura 28 din ediția din 2024 arată o creștere a eforturilor globale de promovare și prezintă diverse stimulente concrete introduse de statele membre în acest scop, inclusiv posibilitatea de a utiliza tehnologii digitale. Directiva 2013/11/UE privind soluționarea alternativă a litigiilor în materie de consum, care prevede cerințe minime de calitate pentru SAL în materie de consum, este în curs de renegociere pentru a include și litigiile necontractuale și litigiile cu comercianții din afara UE, precum și pentru a oferi sprijin personalizat în litigiile transfrontaliere și a stimula participarea comercianților. Având în vedere abordarea armonizării minime, statele membre prezintă un peisaj variat de tipuri de mecanisme de SAL reglementate în principal în legislația națională.

Miniștrii sunt invitați să își desfășoare discuțiile pe baza următoarelor întrebări:

- În ce mod ar putea fi îmbunătățită transparența, claritatea și accesibilitatea legislației și a informațiilor juridice pentru a facilita accesul egal și efectiv la justiție pentru toți și, în special, pentru IMM-uri? Puteți recomanda bune practici în acest sens? Cum se pot utiliza în continuare instrumentele existente în acest scop, și anume portalul e-justiție?
- Considerați că soluționarea alternativă a litigiilor este un instrument util în contextul accesului la justiție dincolo de litigiile în materie de consum? În caz afirmativ, ce mecanisme de SAL concrete sunt disponibile în țara dumneavoastră pentru IMM-uri și ce stimulente sunt utilizate pentru a le promova?